

management of technologies as component part of innovative processes a transfer.

Key words: normatively legislative providing, preparation and retraining for leaders of the system of higher education, transfer of technologies, technology, adjusting of activity in the field of transfer of technologies.

УДК 811.111 (07): 37.011.31

ЗАДОРОЖНА І.П.

м. Тернопіль, Україна

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ З ОВОЛОДІННЯ ГРАМАТИЧНОЮ КОМПЕТЕНЦІЄЮ

У статті проаналізовано особливості самостійної роботи майбутніх учителів англійської мови з оволодіння граматичною компетенцією, зумовлені рівнем автономії студентів; запропоновано методику організації самостійної роботи, яка передбачає систематичне та послідовне виконання некомунікативних, умовно-комунікативних та комунікативних вправ з оволодіння граматичними знаннями, рецептивними та репродуктивними граматичними навичками.

Ключові слова: самостійна робота, граматична компетенція, навичка, вправа.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Оволодіння англійською комунікативною компетенцією на належному рівні неможливе без засвоєння граматики англійської мови (АМ). Важливість граматичного аспекту навчання для майбутніх учителів АМ та труднощі його оволодіння зумовлюють інтерес сучасних дослідників до проблеми оволодіння граматичною компетенцією (ГК).

Аналіз досліджень за проблемою. Зокрема, різні аспекти навчання граматики студентами мовних спеціальностей досліджували І.О. Бірюкова, М.В. Баранова, О.П. Брусяніна, О.І. Вовк, В.В. Осідак, Н.К. Складенко, Т.О. Стеченко, І.В. Чернецька та ін. Однак, недостатньо дослідженим є питання організації СР майбутніх учителів з оволодіння ГК.

Його актуальність зумовлена тим фактом, що в контексті групового навчання у ВНЗ неможливо забезпечити оптимальне засвоєння кожним студентом кожного граматичного явища. На думку О.П. Брусяніної, повне засвоєння у багатьох випадках можливе лише в процесі СР [2, 25].

Мета статті – обґрунтувати методику організації СР майбутніх учителів АМ з оволодіння ГК.

Виклад основного матеріалу дослідження. ГК трактують як здатність розуміти і висловлювати смисл (значення), породжувати і розпізнавати фрази, побудовані за певними принципами, а не запам'ятовувати і відтворювати їх як готові формули [15, 69]. Слід наголосити, що оволодіння граматичним матеріалом майбутніми вчителями АМ повинно бути повністю свідомим, оскільки мова йде про високий кінцевий рівень володіння АМ. Тому вважаємо, що СР з граматики повинна носити аналітичний характер. Таку ж думку висловлено О.І. Вовк, яка однією з психологічних передумов ефективності формування англомовної ГК розглядає свідоме формування мовленнєвої граматичної навички [4, 20].

Оволодіння ГК передбачає, в першу чергу, оволодіння знаннями граматичного матеріалу та граматичними навичками. Під граматичними знаннями розуміють цілеспрямовано відібрану, підготовлену і упорядковану граматику, яку студент повинен засвоїти протягом курсу вивчення мови [4, 145]. Услід за Ю.І. Пасовим ми трактуємо граматичну навичку як синтезовану дію з вибору моделі, адекватної мовленнєвій задачі в певній ситуації і правильному оформленню мовленнєвої одиниці будь-якого рівня, яка є однією з умов здійснення мовленнєвої діяльності [10, 150–151]. Розвиток репродуктивної граматичної навички починається зі сприйняття нової граматичної структури, триває у процесі вправляння в її репродукуванні і завершується продукуванням, тобто вживанням в усних чи письмових висловлюваннях студентів. На відміну від репродуктивної граматичної навички, що передбачає вибір форми відповідно до комунікативного наміру, мовленнєвої ситуації та інших факторів, рецептивна граматична навичка передбачає сприйняття звукового чи графічного образу граматичної структури, автоматизоване розпізнавання граматичних форм та їх співвідношення з певним значенням, а також операції прогнозування синтаксичних структур [4, 21].

Формування граматичної навички традиційно передбачає три етапи: орієнтовно-підготовчий, стереотипно-ситуативний та варіативно-ситуативний [14, 29–30]. При формуванні репродуктивної граматичної навички на першому етапі відбувається знайомство студентів з новим граматичним явищем і первинне виконання граматичної дії за зразком (якщо вона за своєю структурою елементарна) чи первинне виконання окремих мовленнєвих операцій, що входять до складу граматичної дії на ґрунті усвідомлення способів їхнього виконання. На стереотипно-ситуативному етапі здійснюється автоматизація дії, що триває і на наступному, варіативно-ситуативному етапі, а також цілеспрямоване мовленнєве тренування граматичних структур в однотипних мовленнєвих ситуаціях. На варіативно-ситуативному етапі завершується процес створення гнучкості навички для застосування її в різноманітних умовах [14, 29–30]. Формування рецептивної граматичної навички теж відбувається впродовж трьох етапів. На першому етапі студенти сприймають граматичні явища в контексті, їхня увага зосереджена на формальних ознаках, завдяки яким відбувається розуміння певного змісту. На другому етапі студенти розпізнають і диференціюють нові граматичні сигнали та співвідносять їх з певним значенням в окремих відповідно підібраних контекстах (на рівні речення), що включають “однорідні” структури. На третьому етапі ці ж операції виконуються у ширших контекстах, де нові граматичні структури поєднуються з тими, які були засвоєні раніше [4, 22].

Услід за Н.К. Скляренко вважаємо, що орієнтовно-підготовчий етап, на якому формується орієнтовна основа дій, доцільно здійснювати на аудиторних заняттях з викладачем, що забезпечує швидше і точніше розуміння явища, економне використання часу студентів, оскільки викладач вибирає головне, групує матеріал, враховуючи можливі труднощі [13, 51]. Слід також пам’ятати, що більшістю граматичного матеріалу студенти оволодівають на перших двох курсах, коли мова йде лише про відносну навчальну автономію майбутніх учителів. Крім того, граматичний матеріал зазвичай викликає певні труднощі в студентів. Тому ми дотримуємося точки зору, що орієнтовно-підготовчий етап формування граматичної навички на молодших курсах доціль-

но здійснювати в аудиторії під керівництвом викладача. Стереотипно-ситуативний та варіативно-ситуативний етапи варто перенести на СР. На наступних курсах, коли відбувається вдосконалення ГК, оволодіння навичками, які не були сформовані на попередніх курсах, здійснюються самостійно.

Відповідно до Програми з АМ для університетів / інститутів [11] граматичний матеріал цілеспрямовано вивчають на перших трьох курсах. Причому на перших двох студенти оволодівають морфологією АМ, а на третьому – синтаксисом. Логічно припустити, що на 1–2 курсах СР студентів з граматики має переважно керований зовні характер. При цьому студенти засвоюють граматичні правила, виконують відповідні вправи і, переважно, перевіряють правильність виконання за ключем. Наявність помилок вказує на необхідність опрацювати правило ще раз. О.П. Брусяніна вважає, що, оскільки в такому випадку дії і порядок виконання задані викладачем чи посібником, студенти позбавлені можливості самостійного планування і організації своєї діяльності [2, 40]. Ми не можемо повністю погодитися з такою точкою зору, оскільки за умови правильної організації СР студенти з часом мають змогу самостійно планувати, які вправи потрібно виконувати, в якій послідовності, створювати власний банк вправ за необхідності додаткового опрацювання граматичного матеріалу. При цьому студентів потрібно вчити оцінювати, аналізувати результати своєї роботи та робити висновки щодо доцільності подальшого опрацювання матеріалу.

Особливе місце в оволодінні ГК посідають правила, вивчення та опрацювання яких здійснюється зазвичай самостійно. У широкому розумінні правило є інформацією про незнайомий або малознайомий об'єкт, а також про особливості оперування ним [4, 233]. На думку В.О. Артемова, в навчальній діяльності найбільш ефективним та економним у часі є поєднання правила і дії, мовленнєва дія обумовлена знанням відповідного мовленнєвого правила і вмінням застосувати його в цій дії [1, 6]. У методиці загалом розрізняють правила-інструкції та правила-узагальнення [16, 224]. Інколи виділяють ще описові правила. Останні є положеннями, що виражають певну закономірність, постійне співвідношення будь-яких елементів; вони мають констатуючий хара-

ктер і формулюються шляхом "... утворюються за допомогою ...", "складається з ...", "вживається в таких випадках ..." [4, 60–61]. Правила-інструкції є рекомендаціями, що вказують на дії, які слід виконати для досягнення певної мети; безпосереднім керівництвом до дії, оскільки вони враховують характер мовленнєвої дії, яка виконуватиметься студентами. О.І. Вовк наводить приклад правила-інструкції: "Щоб утворити розповідне речення зі складним додатком, після присудка спочатку вживайте іменну частину, а потім дієслівну: *I want Mary to come to the movies with me*" [4, 60]. Правила-узагальнення систематизують розрізнені відомості і сприяють оволодінню системою мови [16, 224]. Правилу-узагальненням може служити ілюстративна таблиця. Це вид зорової наочності, який відображає явища мови у графічній формі і носить узагальнюючий характер, що дає змогу прослідкувати зв'язок між усіма елементами граматичного явища та систематизувати попередньо набуті знання [4, 61]. Описові правила та правила-інструкції зазвичай подано в посібниках з граматики. Що стосується правил-узагальнень, вони інколи теж наведені в посібниках, хоча часто студентам доводиться систематизувати матеріал самостійно чи за допомогою викладача. Студентів слід навчати створювати узагальнювати, класифікувати та візуалізувати граматичний матеріал шляхом створення порівняльних таблиць, схем тощо. Доцільність такого виду роботи зумовлюється кількома факторами: по-перше, студенти детально аналізують, систематизують, узагальнюють граматичний матеріал, що сприяє його кращому розумінню; по-друге, створюють графічну опору, яка відповідає стилю пізнання студентів; по-третє, уможливають за необхідності швидке повторення матеріалу.

При опрацюванні правил у СР рекомендують таку послідовність дій:

1. Вивчіть наведені моделі, взірці, таблиці.
2. Уважно прочитайте граматичне правило та його пояснення.
3. Вивчіть граматичне правило та приклади-взірці напам'ять.
4. Наведіть власні приклади [2, 41].

На старших курсах студенти поглиблюють отримані знання та вдосконалюють здобуті граматичні навички. При цьо-

му студенти повинні спочатку за допомогою викладача (в тому числі і опосередкованою), а потім і самостійно діагностувати власні труднощі, визначити пізнавальні задачі, сформулювати протиріччя, розподілити задачі за ступенем важливості, врахувати умови і визначити способи і засоби аналізу граматичного явища, яке викликає труднощі, обрати стратегію засвоєння граматичної одиниці, обрати навчальну стратегію для тренування і застосування граматичного явища, знайти потрібну інформацію, створити за необхідності графічні опори, підібрати та / чи розробити власні вправи, змодельовати комунікативні ситуації для застосування граматичного явища, визначити критерії самоконтролю, обрати еталон для порівняння з ним результатів діяльності, проаналізувати і класифікувати помилки, визначити їх причини та внести корективи [2, 120–123].

Грамматичні навички функціонують у мовленнєвій діяльності, в ситуаціях спілкування, які є визначальним фактором для вибору форми. Тому СР з граматики повинна передбачати використання граматичних структур в ситуаціях спілкування, що моделюють реальне спілкування, оскільки вони конкретизують мовленнєві дії, зумовлюють сприйняття, розуміння чи вибір граматичної структури [4, 18]. На думку Ю.І. Пассова, всі мовні особливості мовлення визначаються ситуацією [10, 100]. Тому оволодіння граматичною компетенцією повинно здійснюватися не лише за допомогою тренувальних вправ, а й в комунікативних ситуаціях. Услід за В.Л. Скалкіним ми трактуємо комунікативну ситуацію як “первинну основу ... спілкування в реальних умовах ..., яка не тільки робить можливим виникнення і протікання комунікативного акту, але й визначає практично всі основні параметри породженого в цих умовах ... мовленнєвого тексту” [12, 46]. Необхідність оволодіння граматичною структурою зумовлює вимогу граматичної адекватності ситуації мовлення. Іншими словами, потрібно навчитися вживати граматичні засоби у процесі комунікації не лише з точки зору правильності форми, а й відповідності ситуації спілкування. Ситуативна обумовленість певної граматичної структури – це притаманний лише цій структурі стереотипний комплекс зовнішніх і внутрішніх екстралінгвістичних факторів або подразників, що детермінують появу структури в мовленні

[6, 40]. У результаті в центр уваги потрапляють питання залежності вибору і вживання граматичних явищ від конкретних мовленнєвих актів та комунікативних функцій, що виникають у цих ситуаціях [9; 17].

Тому оволодіння ГК у СР повинно здійснюватися в процесі свідомого формування граматичної навички, що передбачає систематичне і послідовне виконання некомунікативних (які характеризуються відсутністю зв'язку з мовленнєвою ситуацією), умовно-комунікативних (у яких здійснюється тренування мовного матеріалу в умовній комунікації), та комунікативних (які мають на меті досягнення певних позамовних цілей) вправ.

Слід наголосити на необхідності приділяти особливу увагу оволодінню рецептивними граматичними навичками в аудіюванні, оскільки продуктивність читання в 1,21 разів більша, ніж аудіювання [7]. Однією з причин цього є нерівність темпового режиму: при аудіюванні темп завдань однаковий для всіх, при читанні він вибирається тим, хто читає [13, 34]. Результати експериментального дослідження Н.К. Скляренко свідчать, що розуміння значень вивчених граматичних структур майже вдвічі гірше, ніж при читанні [13, 36].

Наведемо основні види вправ, які ми пропонуємо використовувати в СР майбутніх учителів АМ з оволодіння ГК.

НЕКОМУНІКАТИВНІ ВПРАВИ

Оволодіння граматичними знаннями: дайте відповіді на запитання (наприклад, *в яких випадках вживається Present Indefinite?*); порівняйте вживання кількох граматичних явищ.

Оволодіння рецептивними граматичними навичками: визначте час / форму тощо виділених слів у реченні; знайдіть відповідність між наведеними реченнями та граматичними явищами, які зустрічаються в них; перекладіть наведені речення з певним граматичним явищем українською мовою; проаналізуйте вживання певної граматичної структури в запропонованих реченнях.

Оволодіння репродуктивними граматичними навичками: змініть певні елементи речення (наприклад, змініть число іменника, здійснивши всі необхідні заміни); змініть фор-

му слів (наприклад, поставте наведені в іменники в множині); перекладіть наведені речення з певним граматичним явищем англійською мовою; змініть речення, замінюючи одну граматичну форму іншою; виконайте альтернативні тести / тести множинного вибору на вибір форми слова; вставте необхідний артикль / займенник тощо; поставте слова в дужках в необхідну граматичну форму; виправте помилки в реченні; складіть речення з поданих слів, розмістивши слова в правильному порядку; вставте пропущені слова в речення / текст у правильній граматичній формі; продовжте речення, вибравши початок з колонки А і продовження з колонки В так, щоб утворити

УМОВНО-КОМУНІКАТИВНІ ВПРАВИ

Оволодіння рецептивними граматичними навичками: прочитайте / прослухайте речення / групи речень з певними граматичними структурами та дайте відповіді на запитання (спрямовані на перевірку розуміння граматичних явищ); прочитайте / прослухайте речення / групи речень з певними граматичними структурами, визначте чи правильні наведені твердження (спрямовані на перевірку розуміння граматичних явищ).

Оволодіння репродуктивними граматичними навичками: використовуючи малюнки / підказки дайте відповіді на запитання, використовуючи певні граматичні конструкції як у взірцях (наприклад, використовуючи малюнки із зображенням людей у різних життєвих ситуаціях, студентам пропонується відповісти на запитання, вживаючи модальні дієслова: *Is he happy? Is he a businessman? Does he want someone to help him? Is he worried about something?* Наприклад: *Is he happy? – He can't be happy. He must be angry.*); використовуючи наведені слова, складіть речення до запропонованої ситуації, вживаючи певну граматичну конструкцію (наприклад, *What happens in Luigi's restaurant before it opens for the evening? Look at the prompts and make sentences using the present simple passive as in the example. Example: the carpets / vacuum. – The carpets are vacuumed.*); використовуючи наведені записи, заповніть пропуски в листі, вставляючи слова по смислу у відповідній граматичній формі; перекажіть / запишіть текст, змінивши в ньому час / спосіб тощо.

КОМУНІКАТИВНІ ВПРАВИ

Оволодіння рецептивними граматичними навичками та вміннями: прослухайте / прочитайте текст із новими граматичними структурами, дайте відповіді на запитання / знайдіть певну інформацію тощо щодо змісту тексту (виконання завдань неможливо, якщо студенти не розуміють значення певних граматичних структур).

Оволодіння репродуктивними граматичними навичками та вміннями: складіть усну / письмову розповідь відповідно до ситуації, використовуючи нові граматичні структури, запишіть на плівку, проаналізуйте записане; складіть діалог відповідно до ситуації, використовуючи нові граматичні структури, запишіть на плівку, проаналізуйте записане.

У СР з оволодіння АГК можуть здійснюватися такі форми контролю: безпосередній контроль викладача на аудиторному занятті, опосередкований контроль викладача на аудиторному занятті, контроль викладача результатів виконання СР на індивідуальному занятті, самоконтроль, взаємоконтроль. Доцільно припустити, що на початку навчання викладачеві слід безпосередньо контролювати результати СР на аудиторних чи індивідуальних заняттях, поступово навчаючи студентів працювати самостійно, приймати самостійні рішення щодо цілі СР, моделювання значущих умов, вибору програми дій, шляхів самоконтролю, самокорекції та самооцінки.

Зазвичай самокорекція здійснюється за допомогою порівняння мовленнєвої реакції студентів із ключем. У методичній літературі описані різні типи ключів, які розрізняються за критеріями відкритості – завуальованості, безпосередності – опосередкованості, повноти – частковості, вербальності – невербальності, звукового – друкованого каналу інформації [13, 113–114]. Необхідність використання ключів, особливо на початкових курсах, доведена в дослідженні Н.І. Бичкової, згідно з яким надійність самокорекції без ключа для студентів I курсу – 20 % [3, 12]. Провівши лабораторний експеримент, Н.К. Складенко довела, що в студентів III курсу навичка самоконтролю загалом розвинена краще, оскільки вони виправляють в середньому 50 % граматичних помилок і 40 % решти помилок. Для розвитку навичок самокорекції у дисертації запропоновано запис висловлювань одного із студентів на плівку і обговорення на занятті під

керівництвом викладача. Після обговорення студенти прослуховують, аналізують і коригують власні висловлювання, складені на основі тієї ж ситуації-опори і завдання, що й обговорене. У такому випадку кількість виправлених студентом помилок істотно підвищується і складає відповідно 80 % граматичних та 70 % інших помилок. Автор дисертації пояснює це тим, що фонограма, яка обговорювалась, є свого роду ключем-взірцем, який допомагає в самокорекції, оскільки, хоча варіантів висловлювань багато, але й тип зв'язків між ситуацією і структурою однозначний [13, 115]. Погоджуючись із таким підходом, зазначимо, що доцільно також практикувати взаємоаналіз, самоаналіз, взаємокорекцію та самокорекцію з подальшим порівнянням власного аналізу з аналізом цих же висловлювань викладачем. Те саме можна сказати і про самокорекції, самоаналіз письмових повідомлень.

Висновки. Проаналізувавши різні підходи щодо компонентного складу граматичної навички, А.В. Конишева зробила логічний висновок, що операційний склад граматичної дії складає вибір базової синтаксичної моделі речення та подальший вибір і підстановку в цю базову модель її морфологічних реалізацій разом зі супутнім оформленням слів [8, 68]. Відповідно щодо рецептивних видів мовленнєвої діяльності операційний склад граматичної дії передбачає сприйняття та ідентифікацію граматичної форми, співвіднесення зі значенням. Ми повністю погоджуємося з думкою А.В. Конишевої, що якщо процес оволодіння граматичною навичкою будується з урахуванням необхідності засвоєння операцій, які складають граматичну дію, то кожна окрема операція в певний момент навчального процесу може бути актуально усвідомленим об'єктом контролю та самоконтролю. Також потрібно перевіряти таке володіння граматичним матеріалом, коли сформована в результаті оволодіння операціями навичка функціонує в процесі передмовленнєвої діяльності [8, 71]. Іншими словами, мова йде про вибір граматичної форми із запропонованих (тести множинного вибору), заповнення пропусків у тексті запропонованими ЛО у відповідній формі, заповнення пропусків у тексті самостійно підібраними ЛО у відповідній формі. У СР доцільно використовувати, на нашу думку, переклад речень / текстів з англійської на

українську та з української на англійську мову, який дозволяє перевірити розуміння і вміння вживати граматичні структури, які є об'єктами контролю, на рівні речення.

Перевірку оволодіння граматичними навичками потрібно здійснювати також у мовленнєвій діяльності. Критеріями оцінки рецептивних граматичних навичок можна вважати ідентифікацію граматичної структури, розуміння її значення. У цьому випадку доцільно використовувати тексти для читання / аудіювання з вивченими граматичними структурами із різноманітними завданнями до них (в першу чергу тестові), правильне виконання яких залежить від розуміння граматичної структури.

Основними критеріями оцінки репродуктивних граматичних навичок слід вважати правильне виконання всіх операцій – вибір структури, адекватної мовленнєвому наміру, її морфолого-синтаксичне оформлення, оцінку адекватності цих дій [5, 23]. Нові граматичні структури повинні бути вжиті в діалогічному / монологічному мовленні, в письмових висловлюваннях. Самоперевірку рівня сформованості граматичних навичок в говорінні доцільно здійснювати за допомогою аудіозапису власного мовлення з його аналізом разом із викладачем та / чи подальшим самоаналізом / взаємоаналізом разом із товаришем.

Таким чином, оволодіння ГК майбутніми вчителями АМ має свою специфіку на 1–2 та 3–4 курсах, зумовлену різними рівнями автономії студентів (на молодших курсах СР з оволодіння ГК носить керований ззовні характер, на старших СР характеризується відносною автономією). При цьому СР має передбачати систематичне та послідовне виконання некоммуникативних, умовно-коммуникативних та коммуникативних вправ.

Подальшого дослідження потребує питання організації СР з оволодіння англомовною мовленнєвою компетенцією.

Література:

1. Артемов В.А. Психология обучения иностранным языкам / Владимир Алексеевич Артемов. – М.: Просвещение, 1969. – 279 с.
2. Брусянина О.П. Обучение студентов старших курсов языкового факультета самостоятельной учебной деятельности по усвоению новых грамматических явлений (На материале немецкого языка) : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Брусянина Ольга Павловна. – Екатеринбург, 2000. – 234 с.

3. Бычкова Н.И. Лабораторные задания для обучения устной речи на начальном этапе в языковом вузе: автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теория и методика обучения и воспитания (иностранные языки)” / Н.И. Бычкова. – К., 1972. – 22 с.
4. Вовк О.І. Формування англомовної граматичної компетенції у майбутніх учителів в умовах інтенсивного навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Вовк Олена Іванівна. – К, 2008. – 349 с.
5. Горчев А.Ю. Объекты и приемы контроля в обучении грамматической стороне устной речи / А.Ю. Горчев // Контроль в обучении иностранным языкам в средней школе: Книга для учителя / В.А. Слободчиков. – М.: Просвещение, 1986. – С. 19–23.
6. Гурвич П.Б. Ситуативная обусловленность грамматических структур, изучаемых на среднем этапе языкового факультета / П. Б. Гурвич // Иностранные языки в высшей школе. – 1975. – Вып. 10. – С. 40–45.
7. Ильина В.И. К вопросу о сравнительном изучении чтения и аудирования / В.И. Ильина // Методика и психология обучения иностранным языкам. Ученые записки Московского педагогического института иностранных языков им. М. Тореза. – 1970. – Т. 53. – С. 101–105.
8. Конищева А.В. Контроль результатов обучения иностранному языку / Ангелина Викторовна Конищева. – СПб.: КАРО, Мн.: Издательство “Четыре четверти”, 2004. – 144 с.
9. Осідак В.В. Комплексний контроль рівня сформованості англомовної граматичної компетенції майбутніх філологів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Осідак Вікторія Василівна. – К., 2004. – 317 с.
10. Пассов Е.И. Теоретические основы обучения иноязычному говорению в средней школе): дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02 / Пассов Ефим Израилевич. – Липецк, 1980. – 477 с.
11. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / [С.Ю. Ніколаєва, М.І. Соловей, Ю.В. Головач та ін.]; під кер. С.Ю. Ніколаєвої, М.І. Солов'я. – Вінниця: Вид-во “Нова книга”, 2001. – 245 с.
12. Скалкин В.Л. Основы обучения устной иноязычной речи / Владимир Львович Скалкин. – М.: Русский язык, 1981. – 248 с.
13. Складенко Н.К. Использование звукозаписи в обучении практической грамматики английского языка (на старшем этапе языкового вуза) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. – К, 1973. – 221 с.
14. Шатилов С.Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе: [Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. “Иностр. яз.”] / Сергей Филиппович Шатилов. – [2-е изд., дораб.] – М.: Просвещение, 1986. – 223 с.
15. Шерстюк О.М. Сучасні підходи щодо викладання іноземних мов / О.М. Шерстюк // Іноземні мови. – 2000. – № 1. – С. 65–72.

16. Щукин А.Н. Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 слов / Анатолий Николаевич Щукин. – М.: Астрель: АСТ: Хранитель, 2007. – 746 с.
17. Larsen-Freeman D. Techniques and Principles in Language Teaching / D. Larsen-Freeman – Oxford: Oxford University Press, 1986. – 280 p.

ЗАДОРОЖНАЯ И.П.

**МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ
РАБОТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛІЙСЬКОГО ЯЗЫКА
ПО ОВЛАДЕННЮ ГРАМАТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦІЕЙ**

В статье проанализированы особенности самостоятельной работы будущих учителей английского языка по овладению грамматической компетенцией, обусловленные уровнем автономии студентов; предложена методика организации самостоятельной работы, которая предполагает систематическое и последовательное выполнение некоммунитивных, условно-коммуникативных, коммуникативных упражнений по овладению грамматическими знаниями, рецептивными и репродуктивными грамматическими навыками.

Ключевые слова: самостоятельная работа, грамматическая компетенция, навык, упражнение.

ZADOROZHNA I.P.

**METHODOLOGY OF ORGANIZING AUTONOMOUS
LEARNING OF FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS
ON ACQUIRING GRAMMATICAL COMPETENCE**

Peculiarities of self-directed learning of future English language teachers on acquiring grammatical competence, which depend on the level of students' autonomy have been analysed; methodology of organizing autonomous learning which presupposes non-communicative, relatively-communicative and communicative exercises on acquiring grammatical knowledge, receptive and reproductive grammatical skills has been presented in the article.

Key words: autonomous learning, grammatical competence, skill, exercise.